

CHỦ ĐỀ 6: MỘT SỐ NỀN VĂN MINH TRÊN ĐẤT NƯỚC VIỆT NAM TRƯỚC NĂM 1858

BÀI 11: MỘT SỐ NỀN VĂN MINH CỔ TRÊN ĐẤT NƯỚC VIỆT NAM

Tiết 4

I. MỤC TIÊU

Thông qua bài học, giúp HS:

1. Về kiến thức

- Nêu được cơ sở hình thành văn minh Chăm -pa
- Nêu được những thành tựu tiêu biểu của nền văn minh Chăm – pa về đời sống vật chất, đời sống tinh thần, tổ chức xã hội, Nhà nước.

2. Về năng lực

- Rèn luyện kỹ năng sưu tầm và khai thác tư liệu, làm mô hình trong học tập lịch sử; kỹ năng giải thích, phân tích, hệ thống hoá, sơ đồ hoá ... thông tin các vấn đề lịch sử.
- Liên hệ để thấy được sức sống trường tồn và ý nghĩa, vai trò của những thanh tựu văn minh đó đối với việc phát triển của quốc gia Việt Nam hiện nay.
- Biết vận dụng hiểu biết về các nền văn minh cổ để giới thiệu về đất nước, con người Việt Nam. Biết cách sưu tầm và sử dụng tư liệu lịch sử để tìm hiểu về văn minh Chăm – pa

3. Về phẩm chất

- Nhận thức được giá trị trường tồn của các nền văn minh cổ trên đất nước Việt Nam.
- Có ý thức trân trọng truyền thống lao động cần cù, sáng tạo của dân tộc Việt Nam trong lịch sử.
- Có trách nhiệm trong việc góp phần bảo tồn, phát huy giá trị của các di sản văn hoá của dân tộc.

II. THIẾT BỊ DẠY HỌC VÀ HỌC LIỆU

1. Giáo viên

- KHBD biên soạn theo định hướng phát triển năng lực, Phiếu học tập dành cho HS.
- Bản đồ hành chính các quốc gia cổ đại trên đất nước Việt Nam.
- Một số hình ảnh được phóng to, một số tư liệu lịch sử tiêu biểu gắn với nội dung bài học.
- Máy tính, máy chiếu (nếu có).

2. Học sinh

- SGK.
- Mô hình học tập tự làm, Tranh ảnh, tư liệu sưu tầm liên quan đến bài học (nếu có) và dụng cụ học tập theo yêu cầu của GV.

III. TIẾN TRÌNH DẠY HỌC

1 . Khởi động : “Nhận diện lịch sử” qua các hình ảnh liên qua đến văn minh Chăm pa

- Sản phẩm dự kiến là câu trả lời đúng của hs
- Tổ chức thực hiện: HS tham gia trò chơi

2. Hình thành kiến thức mới

Hoạt động 1: Tìm hiểu về văn minh Chăm pa

a. Mục tiêu:

- Giúp HS có khả năng, tìm kiếm, chọn lọc, khai thác nguồn tư liệu để khám phá, tìm hiểu về nền văn minh Chăm pa.

- HS nêu được cơ sở hình thành nền văn minh: điều kiện tự nhiên, cơ sở xã hội, ảnh hưởng từ văn minh Ấn Độ

- HS trình bày được những thành tựu tiêu biểu của văn minh Chăm pa: sự ra đời của nhà nước, hoạt động kinh tế chính, chữ viết, đời sống vật chất, đời sống tinh thần, qua đó góp phần phát triển năng lực nhận thức và tư duy lịch sử, cũng như vận dụng những tri thức lịch sử để giải thích những vấn đề có liên quan đến những di sản của văn minh Chăm-pa trên đất nước Việt Nam hiện nay.

b. Tổ chức thực hiện:

- Bước 1: Chuyển giao nhiệm vụ:

GV yêu cầu HS làm việc nhóm, tham khảo thông tin tư liệu kênh hình và kênh chữ sgk để thực hiện nhiệm vụ:

Nội dung:

Khai thác thông tin trong mục 2, (tr. 99-102, SGK), em hãy cho biết:

Nhóm 1,3. Một số nét chính về điều kiện tự nhiên, cơ sở xã hội và thời gian hình thành, phát triển của nền văn minh Chăm pa.

Nhóm 2,4. Những thành tựu tiêu biểu của nền văn minh Chăm pa trên các lĩnh vực.

- Bước 2: Thực hiện nhiệm vụ: HS quan sát hình ảnh, đọc SGK để thực hiện nhiệm vụ do GV giao.

Sản phẩm:

a, Cơ sở hình thành:

+ Điều kiện tự nhiên: đất đai chủ yếu là các cồn cát khô hạn ở miền Trung, nhưng ngược lại có bờ biển dài, nhiều vũng, vịnh kín gió,...

+ Cơ sở xã hội: dân cư có nguồn gốc bản địa (cư dân Sa Huỳnh) kết hợp với một số nhóm người khác; cơ cấu xã hội là liên minh cụm làng, đứng đầu là thủ lĩnh tối cao...

+ Ảnh hưởng của văn minh Ấn Độ: Văn Minh Chăm pa ảnh hưởng rất lớn từ văn minh Ấn Độ. Góp phần làm văn minh Chăm pa phát triển rực rỡ.

b, Thời gian hình thành, phát triển: từ thế kỉ II đến thế kỉ XV

c, Một số thành tựu tiêu biểu của văn minh Chăm-pa:

+ Sự ra đời của Nhà nước Lâm Ấp năm 192 đầu Công nguyên (sau này gọi là Chăm-pa) với hệ thống tổ chức bộ máy nhà nước theo mô hình chuyên chế trung ương tập quyền và ngày càng được hoàn thiện từ trung ương đến địa phương.

+ Hoạt động kinh tế nổi bật nhất là thương mại đường biển: là cầu nối buôn bán quốc tế quan trọng với nhiều cảng: Đại Chiêm (Quảng Nam), Thị Nại (Bình Định),... Cư dân Chăm-pa trao đổi buôn bán với các nước: bán trầm hương, ngọc trai,... và mua các mặt hàng thủ công: thủy tinh, mã não (Thái Lan).

+ Chữ viết: Trên cơ sở tiếp thu chữ viết của Ấn Độ, người Chăm-pa đã sáng tạo ra chữ viết riêng của dân tộc mình.

+ Đời sống vật chất và tinh thần: đạt nhiều thành tựu (trên các lĩnh vực tôn giáo, tín ngưỡng, lễ hội, kiến trúc, điêu khắc,...).

- Bước 3: Báo cáo, thảo luận:

(1) GV mời HS trả lời các câu hỏi; GV ghi câu trả lời lên bảng phụ và yêu cầu cả lớp cùng theo dõi kết quả đồng thời gọi HS khác nhận xét, bổ sung câu trả lời.

(2) GV mời tổ 3 thuyết trình mô hình tự làm. Các nhóm khác nhận xét và thắc mắc cần tổ 3 giải đáp

(3) GV hướng dẫn các em khai thác nội dung kênh hình và kênh chữ của SGK để làm rõ hơn nội dung thảo luận:

- **Về điều kiện tự nhiên:** Văn minh Chăm-pa được hình thành khu vực miền Trung nước ta với điều kiện tự nhiên: địa hình chia cắt, cánh đồng nhỏ hẹp, đất đai khô cằn, chủ yếu là cồn cát khô, khí hậu khô nóng, không thuận lợi cho sự phát triển của nông nghiệp. Nhưng bù lại, khu vực này có đường bờ biển dài, nhiều vũng vịnh, cửa biển,... Biển là đường giao thông quan trọng cũng là điều kiện thuận lợi để cư dân Chăm-pa phát triển hoạt động buôn bán bằng đường biển.

- **Về dân cư - xã hội:** đây là một nội dung tương đối khó với HS, vì vậy, GV cần giải thích rõ hơn để HS hiểu về cơ sở này như sau: địa bàn hình thành của Vương quốc Chăm pa là địa bàn sinh sống của cư dân thuộc nền văn hoá Sa Huỳnh - nền văn hoá sắt sớm mang dấu ấn văn hoá biển ở dọc miền Trung nước ta. Điều đó cho thấy cội nguồn bản địa của nền văn minh này. Như vậy, ngoài nhóm cư dân bản địa đã cư trú lâu đời, có sự di dân của bộ phận dân nói tiếng Mã Lai - Đa Đảo chuyển đến cư trú, sinh sống và mang theo những yếu tố văn hoá mới, kết hợp với cư dân bản địa chuẩn bị cho sự ra đời nhà nước.

- **Về ảnh hưởng từ văn minh Ấn Độ:** Cư dân Sa Huỳnh đã tiếp xúc với văn hoá Ấn Độ thông qua hoạt động của các thương nhân, tiếp thu những giá trị văn hoá trên nhiều lĩnh vực như chính trị, tư tưởng, tôn giáo, kiến trúc, chữ viết,... để sáng tạo ra những thành tựu của mình. Ví dụ: Trên cơ sở chữ Phạn của Ấn Độ, cư dân Chăm-pa đã sáng tạo ra chữ viết riêng của dân tộc mình. Chữ viết đó được cải biên, hoàn thiện và sử dụng cho đến tận ngày hôm nay (GV có thể yêu cầu HS quan sát trở lại Hình 8 (tr. 82, SGK), liên hệ với kiến thức đã học về văn minh Đông Nam Á để nhận thức rõ hơn về thành tựu này).

- **Tư liệu 2.** Đoạn tư liệu nói về một số điều kiện tự nhiên của khu vực miền Trung nước ta, địa bàn hình thành của văn minh Chăm pa. Với đặc điểm: đất đai phần lớn là những cồn cát, đồng bằng ven các con sông thường nhỏ hẹp, đất canh tác không màu mỡ, khí hậu thời tiết khắc nghiệt, khô hạn... Những điều kiện đó không thuận lợi cho việc sản xuất nông nghiệp, đặc biệt là trồng cây lúa nước. Nhưng đổi lại khu vực này có phía đông mở ra biển, đây vừa là đường giao thông chính vừa là nguồn cung cấp hải sản cho cư dân. Với điều kiện tự nhiên như vậy đã giúp cho cư dân Chăm-pa sớm có truyền thống buôn bán, đặc biệt là buôn bán bằng đường biển.

- **Tư liệu 3.** Tư liệu sử dụng được trích dẫn từ cuốn *Vương quốc Chăm-pa* của tác giả Gioóc-giơ Mát-xpê-rô. Nội dung tư liệu chứng tỏ người Chăm xưa hiểu biết rất nhiều về canh tác nông nghiệp, họ đã biết xây dựng hệ thống tưới tiêu để phục vụ nông nghiệp.

- **Hình 9. Vùng cửa sông Thu Bồn** (Quảng Nam) Hình ảnh cho thấy một con sông có lưu vực rộng, hai bên bờ là những căn nhà và phố xá tấp nập người đi lại, tàu thuyền neo đậu ở bến. Lưu vực sông Thu Bồn xưa cũng là một trong những địa bàn cư trú chính của cư dân cổ Chăm-pa, tạo điều kiện thuận lợi cho cư dân sớm tạo lập và phát triển nền văn minh của dân tộc mình.

- **Hình 10. Lễ hội Ka tê** được người Chăm theo Hin-đu giáo tổ chức tại tháp Pô Sa I (Ninh Thuận). Trong hình là hoạt động múa hát của đồng bào Chăm trong dịp lễ hội tại một trong những cụm đền tháp đẹp và nổi tiếng nhất ở Ninh Thuận. Đây là một lễ hội dân gian thiêng liêng, đặc sắc và rất quan trọng đối với đồng bào Chăm, để tưởng nhớ những người đã khuất và các vị anh hùng dân tộc (được người Chăm tôn vinh các vị thần). Đây cũng là dịp mọi người nghỉ ngơi, đi thăm viếng, chúc tụng lẫn nhau. Lễ hội bắt nguồn từ tín ngưỡng bản địa (thờ cúng các vị thần, thờ cúng ông bà tổ tiên) của cư dân Chăm-pa, sau đó được bổ sung thêm nhiều nghi lễ do chịu ảnh hưởng của Hồi giáo và Ấn Độ giáo.

- **Hình 11. Tháp Chăm (nằm trong quần thể di tích Thánh địa Mỹ Sơn).**

HS thuyết trình về Tháp Chăm bằng mô hình Tháp Chăm học sinh tự làm

Tháp Chăm

Mô hình Tháp Chăm

Đây là một trung tâm đền tháp Ấn Độ giáo chính của Đông Nam Á, từng là nơi các vị vua Chăm-pa xưa tổ chức cúng tế, hành lễ khi tiếp nhận ngai vàng và trong những dịp lễ quan trọng nhất của cộng đồng. Khu đền tháp được xây dựng trong nhiều thế kỉ, mặc dù đã bị chiến tranh và thời gian tàn phá nhưng cho đến nay, Mỹ Sơn vẫn là một trong những di tích kiến trúc tôn giáo tiêu biểu ở Đông Nam Á, phản ánh sự giao lưu văn hoá giữa các quốc gia Đông Nam Á với các nền văn minh bên ngoài (Ấn Độ) và sức sáng tạo tuyệt vời của cư dân Chăm-pa xưa. GV hướng dẫn HS khai thác thêm thông tin trong mục *Em có biết?* để biết thêm về giá trị của khu đền tháp này.

- **Hình 12. Tượng Phật Đồng Dương (Quảng Nam).** GV hướng dẫn HS đọc thông tin trong phần *Em có biết?* để hiểu được giá trị của tác phẩm nghệ thuật này cũng như thành tựu điêu khắc của VM Chăm-pa.

- **Hình 13. Phù điêu Kritt-na Gô-va-ha-na Khương Mỹ (Quảng Nam)** Đây là tác phẩm điêu khắc độc đáo được tìm thấy tại khu tháp Khương Mỹ, Tam Kỳ, Quảng Nam. Trên bức phù điêu, các nhà điêu khắc Chăm-pa đã mô tả hình tượng vị anh hùng Kritt-na dựa theo những chi tiết trong thần thoại Ấn Độ giáo bằng ngôn ngữ tạo hình riêng của nghệ thuật Chăm-pa. Kritt-na ở vị trí trung tâm đứng trụ vững chắc, tay phải giơ cao nâng ngọn núi Gô-va-ha-ra để che chở cho dân làng và đàn gia súc của họ, tay trái oai vệ đặt ngang hông.

(3)GV cũng có thể nêu yêu cầu cho HS cả lớp: *So sánh cơ sở hình thành văn minh Chăm-pa với văn minh Văn Lang - Âu Lạc đã tìm hiểu ở hoạt động trước để thấy được sự tương đồng, khác biệt.*

HS có thể dựa vào kiến thức đã học ở các tiết trước để nêu ra những điểm giống và khác nhau: điều kiện tự nhiên, xã hội, dân cư.

- **Bước 4: Kết luận, nhận định:** GV cùng học sinh kết luận, hướng dẫn HS ghi bài như mục *Sản phẩm*

3. Luyện tập, vận dụng

a. Mục tiêu: Nhằm vận dụng, liên hệ mở rộng kiến thức HS được học để hiểu hơn thành tựu văn minh Chăm-pa

b. Tổ chức thực hiện:

- **Giao nhiệm vụ:** HS thiết kế 1 poster quảng bá du lịch Quảng Nam, giới thiệu về những nét văn hóa đặc sắc của người Chăm-pa đến nay vẫn được bảo tồn và lưu giữ.

- **Thực hiện nhiệm vụ:** HS thực hiện nhiệm vụ ở nhà và nộp lại sản phẩm.

- **Báo cáo sản phẩm:** GV gọi 1 số HS lên trình bày sản phẩm trong buổi học tiếp theo để cả lớp cùng trao đổi, thảo luận và đánh giá.

- **Kết luận, nhận định:** GV nhận xét, chấm điểm sản phẩm của HS.

Phiếu đánh giá.

- Lĩnh vực:.....

- Thông tin nhóm:.....

Nội dung	Tiêu chí	Thang điểm	Kết quả
Hình thức	Thiết kế sáng tạo, màu sắc phù hợp, bắt mắt	1	
	Phông chữ, cỡ chữ, màu chữ hợp lí	1	
	Thống nhất trong cách trình bày tiêu đề và nội dung	1	
Nội dung	Lựa chọn và giới thiệu đúng thành tựu thuộc lĩnh vực	1	
	Thể hiện được ít nhất bốn thông tin cơ bản về thành tựu	2	
	Sử dụng được hình ảnh minh họa phù hợp	2	
Báo cáo	Báo cáo sản phẩm rõ ràng, thu hút người nghe	2	